

MICHAEL FISHBANE

*Biblical Text and Exegetical Culture: Collected Essays*FAT 154, Tübingen: Mohr Siebeck, 2022, inbunden, xi + 620 sidor,
SEK 2173, ISBN: 9783161520495

Denna massiva bok av Michael Fishbane är en samlingsvolym av kortare akademiska artiklar om bibliska studier, Qumran och Dödahavsrollarna samt litteratur från den klassiska rabbiniska judendomen. Texterna är presenterade i en övergripande historisk ordning och uppdelade i tematiska grupperingar. Det hela avrundas med en artikel som sammanfattar och summerar bokens slutsatser, samt fungerar som en fristående artikel.

Fishbanes bok har tre huvuddelar: 1) "Biblical Israel" (15 artiklar); 2) "Transition" (5 artiklar); samt 3) "Ancient Judaism" (16 artiklar). Efter detta följer en "Conclusion" (1 artikel), en lista över "Original Publications" och tre index. Med tanke på den stora mängd material volymen innehåller är de sistnämnda helt nödvändiga för att det ska vara möjligt att hitta det man söker. Totalt handlar det alltså om 37 artiklar, vilket gör det omöjligt att göra dem alla rättvisa i en recension. Kort sagt imponeras man av Fishbanes flitiga penna, detaljrikedom och noggranna forskning inom ett tidsmässigt omfattande ämnesfält – från det bibliska Israel till den antika judendomen. Detta är ett intryck som håller i sig genom hela materialet. Men Fishbane är inte bara akademiker i sina alster – hans syn på teologi som något betydelsefullt för liv och tradition skiner också igenom regelbundet.

Del ett, "Biblical Israel", utgörs enligt Fishbanes egna ord av en samling artiklar om bibliska texter inom olika genrer (med betoning på stilistiska och redaktionella kännetecken), ämnen i biblisk religion och religiositet (med betoning på mentaliteter och hur det relaterar till antika mytologiska uppfattningar och besläktade inslag i antika Israel) och kortare essäer om inombiblisk exegetik (om varierande tolkningar av äldre traditioner inom antika Israels kultur-litterära cirklar). Artiklarna i denna första del visar bland annat prov på Fishbanes intresse att identifiera kiasmer av olika slag i större sammanhang (se speciellt de tre första kapitlen: "Composition and Structure in the Jacob Cycle", "Historical Narrative and Narrative Poetics in 1 Samuel 3" och "Prophetic Loneli-

ness and Anguish in Jeremiah 20”). Artiklarna illustrerar även hur betydande redaktions- och receptionshistorien har blivit inom bibelforskningen. Vad gäller det sistnämnda är Fishbanes forskning om receptions-historia inte enbart begränsad till bokens första del – det är en genomgående tråd i volymens alla tre delar, inklusive den avslutande artikeln.

Del två, ”Transition”, fungerar som en kulturell övergång mellan det antika Israel och de olika rabbiniska arvtagarna, med huvudsakligt fokus på exegetik i Qumran och Dödahavsruellarna. Fishbane inleder med en genomlysning av Peshemetoden (kap 16) genom att föreslå att ett sådant tolkningssätt har djupa rötter i det antika Mellanöstern. Med andra ord har vi en långtgående hermeneutisk tradition som hade en representant i Qumran. I efterföljande kapitel, ”Use, Authority and Interpretation of Mikra at Qumran”, diskuterar Fishbane tolkning som en fråga om kontinuitet och korrelation, följt av en diskussion av omvandlingen av motiet ”The Well of Living Water” i antika skriftkällor i kapitel 18, samt en undersökning av exegetiska särdrag inbyggda i Hes 43:3, 4 Mos 12:8 och 1 Kor 13:8 i ”Through a Looking Glass”. Delen fullbordas med kapitlet ”From Scribalism to Rabbinism”, som fokuserar den axiala omvandling som markerar ansatsen till klassisk judendom.

Fishbanes diskussion i denna andra del av boken är viktig av anledningen att artiklarna täcker in en övergångsperiod i den judiska tolkningstraditionen som inkluderar en frambrytande kristendom. Här tänker jag på hur den sistnämndas tradition på djupgående sätt påverkats av den judiska exegetiken i ett skede som dock slutade med en skiljelinje mellan två religioner i inledningen av den rabbiniska eran. Fishbane visar att han har en hel del att tillföra här angående den exegetiska utvecklingen och omvandlingen inom den antika judendomen.

Den tredje delen i Fishbanes samlingsverk, ”Ancient Judaism”, presenterar judisk exegetisk tradition under den rabbiniska antiken, med fokus på kreativ midrash. Om bokens första del var omfattande, med hela 15 artiklar, ställs läsaren nu inför en än större utmaning – ett block av 16 artiklar med en detaljrikedom som knappast kan rekommenderas för blott *en* genomläsning. De olika texterna utgör tillsammans en skatt-

kammare av reflektion över judisk tolkningstradition och dess receptionshistoria, från bibeltexter i Hebreiska bibeln till judisk andlighet och rabbinisk hermeneutik. Här följer några exempel på intressanta titlar: "Arm of the Lord: Biblical Myth, Rabbinic Midrash, and the Mystery of History"; "Some Forms of Divine Appearance in Ancient Jewish Thought"; "Aspects of the Transformation of Sacrifice in Judaism"; samt "Law, Story, and Interpretation: Reading Rabbinic Texts".

Delen inleds med artikeln "Midrash and the Meaning of Scripture" och avslutas med "Text and Canon". Tillsammans ramar dessa två texter in ämnet på ett pedagogiskt sätt. Fishbane visar att han inte bara är forskare utan också lärare som vill kommunicera kunskap om hur judar har tolkat och tillämpat sin religion i tider av förändring. Den röda tråden är, som sagt, receptionshistoria, vilket följande citat från artikeln "Exegetical Theology and Divine Suffering in Jewish Thought" får illustrera:

It [a final expression of the theme of the article] takes us into the depths of the subject of the conjoint suffering of God and Israel, and the power of exegetical theology to transform earlier traditions and present them as religious truth. The teaching I wish to discuss here come from the darkest horrors of Jewish life in Warsaw, between 1939 and 1943. (345)

Bokens sista artikel, "Canonical Texts, Covenantal Communities, and the Patterns of Exegetical Culture: Reflections on the Past Century", är från början en artikel (liksom alla de andra i volymen), men som här avslutar 36 artiklar om judendomen som ett nätverk av heliga böcker och kommentarer. Fishbane säger att den primära heliga boken naturligtvis är Hebreiska bibeln, som själv är en produkt bestående av många skikt, omarbetad till en mångfaldig antologi. För klassisk judendom var den fundamentet genom vilket det judiska samfundet blev textualiserat (eng. "textualized"). Fishbane illustrerar detta på många sätt i sin bok, även om flera av texterna inte är lätta att omedelbart smälta på grund av detaljrikedomen. Till sist i min bedömning av boken bör det nämnas att några av artiklarna är en aning svåra till att börja med, på grund av att långa inledningar kan göra det svårt att urskilja syftet.

I bokens introduktion berättar Fishbane också om en andra volym, där han kommer att behandla judiskt tankesätt, teologi och hermeneutik från tidig medeltid fram till den samtida moderniteten. En sådan andra volym visar ytterligare vilken oerhörd kompetens Fishbane har och vilket tidsspänn han rört sig inom under sin forskningsbana, som ännu inte är över. Det blir en bok att se fram emot för alla som är intresserade av Hebreiska bibeln, judisk tradition och deras receptionshistoria.

Stefan Green, Åbo Akademi

SHAWN W. FLYNN

*Children in the Bible and the Ancient World: Comparative
and Historical Methods in Reading Ancient Children*

New York: Routledge, 2019, häftad, 240 sidor,

SEK 536, ISBN 9781032178301

Shawn W. Flynn's *Children in the Bible and the Ancient World* är den tredje antologi om barnstudier i bibelvetenskap som publicerats under 2019/2020, av vilka de två andra recenserats i *SEÅ* 87. Om *T&T Clark Handbook of Children in the Bible and the Biblical World* är den materialmässigt mest omfattande och *Children and Methods* den teoretiskt mest ambitiösa, har Flynn's antologi ett snävare fokus på historiska och komparativa metoder. Volymen rymmer tre huvuddelar: barn i Hebreiska bibeln och främre orienten, barn i tidigkristen litteratur och den grekisk-romerska världen samt barn och materiell kultur. I en avslutande epilög konstrueras en bro från en nytestamentlig apokryf in i vår egen tid.

Avsnittet om Hebreiska bibeln berör på olika sätt barn och mödrar i utsatta situationer. Heath Dewrell ger exempel på hur barn förekommer som både det begärda och det utlovade objektet i eder. Berättelserna om Hannas, Leas och Rakels ofruktsamhet sätts i relation till ugaritiskt material. Fördömanden av barnoffer (3 Mos; 2 Kung) problematiseras genom paralleller till texter från de puniska kolonierna. Dewrell uppfattar avståndstagande från barnoffer som tecken på dess förekomst. Claudia Bergmann skriver om svåra förlossningar i 1 Mos. Hon ser berättelserna om Rebecka, Rakel och Tamar som viktiga exempel på teologisering av